

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з економічної теорії на тему:
«Холдинги в економіці України: характеристика
діяльності та особливості розвитку»

Студента першого курсу групи ЕМЕ-21

Дирди Валентина Олеговича

Науковий керівник:

доц. к. е. н. Івашук Ю.П.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

План

1. Сутнісна характеристика холдингових утворень.
2. Аналіз функціонування холдингів в господарській системі України.
3. Шляхи усунення проблем функціонування холдингових утворень в Україні.

Зміст

Вступ.....	4
Сутнісна характеристика холдингових утворень.....	6
Аналіз функціонування холдингів в економіці України.....	10
Шляхи усунення проблем функціонування холдингових утворень в Україні.....	15
Висновки.....	18
Список використаних джерел.....	20

Вступ

Актуальність проблеми. На даний момент наша держава проходить складний етап реформування економіки. Цей процес є необхідним для того, щоб створити усі необхідні умови для реалізації економічного потенціалу членів суспільства, для забезпечення сталого економічного зростання, підвищення рівня розвиненості технологій тощо. В таких умовах важливим питанням є поліпшення діяльності, зростання ефективності сучасних організаційно-правових форм об'єднань, в тому числі і холдингів. Особливо зростає роль холдингів за умов фінансової кризи, оскільки в них є ряд переваг відносно звичайних корпорацій. Саме такий вид об'єднання зменшує можливий ризик при здійсненні капіталомістких напрямів діяльності завдяки концентрації капіталу, збуту продукції, охоплення нових ринків. Також інтерес цієї теми полягає в тому, що важливим завданням національної економіки є підвищення ефективності виробництва. Світова практика свідчить, що для виконання цього завдання необхідним є створення об'єднань у вигляді холдингових структур. Однак при реалізації даного процесу виникають певні проблеми, які є важливими для підприємств холдингового типу, що й обумовлює актуальність дослідження по цьому напрямку. До того ж важливість цієї теми полягає в тому, що холдингові компанії займають провідне місце в структурі економіки України. Саме ці типи утворень стали потужними фінансовими центрами, які сприяють утворенню значної частки фінансових ресурсів. Вони мають доволі суттєвий вплив на функціонування та подальший розвиток господарства нашої держави.

Об'єктом дослідження є холдингові утворення, а **предметом** – специфіка функціонування холдингів в Україні та їх роль у формування сучасної економіки держави.

Метою дослідження є аналіз діяльності та особливості розвитку холдингових утворень в Україні. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) навести сутнісну характеристику холдингових утворень;

2) провести аналіз функціонування холдингів в господарській системі України;

3) запропонувати шляхи усунення проблем функціонування холдингових утворень в Україні.

Розділ I. Сутнісна характеристика холдингових утворень

З бурхливим розвитком бізнесу почали з'являтися різноманітні назви об'єднань комерційних організацій. Це наприклад трести, концерни, корпорації і т.д. Серед цієї низки різних форм є і холдинги, причому в сучасному маркетингу вони широко використовуються для визначення діяльності різних фірм, надання їм важливості, значимості і створення враження серйозності у людей конкретного підприємства.

Якщо говорити простими словами, то холдинги – це головні офіси більшості дочірніх компаній, які входять до їхнього складу. Основним видом діяльності таких структур є управління та контроль над власними структурними підрозділами.

Коли ми звернемо увагу на етимологію слова «холдинг», то стане більш зрозуміло, адже воно походить від англійського «holding», що в перекладі означає «тримаючий».

Якщо розглядати холдинги з юридичної точки зору, то відповідно до Закону України «Про холдингові компанії» холдингами являються «відкриті акціонерні товариства, які володіють, користуються і розпоряджаються холдинговими корпоративними пакетами акцій (частин, паїв) двох або більше корпоративних підприємств [3]. Тобто холдинг – це акціонерна компанія, яка володіє контрольним пакетом акцій юридично самостійних підприємств для здійснення контролю над ними. Сам холдинг не являється юридичною особою. Так звана «head of holding» має вплив на прийняття рішень учасників холдингу на основі володіння долі (25% та більше) в уставному фонді або ж володіння статусу власника майна унітарного підприємства.

Таким чином холдинг має наступні ознаки:

- об'єднання виключно комерційних організацій; -
- на чолі стоїть фізична особа, яка не являється учасником холдингу, але здійснює управління цим об'єднанням;
- володіння 25% та більше акцій в уставному фонді;-
- холдинг зареєстрований і внесений до Державного реєстру.

Холдинги використовують власний капітал для придбання акцій різних самостійних підприємств. В класичному розумінні холдинги здійснюють контроль шляхом призначення членів ради директорів управляючими дочірніми компаніями [1]. До того ж, з ними укладаються договірні угоди, згідно яким головний офіс володіє більшою частиною голосів на зборах діючих акціонерів. Контроль над дочірніми організаціями може здійснюватися і по спеціальному договору. В ньому прописується згода між обома сторонами, за якою материнське підприємство дає вказівки, обов'язкові до виконання всім учасникам холдингу. Головний офіс має право регулювати діяльність усіх підприємств в плані інвестицій, фінансування, а також виробничої та господарської діяльності.

Характерними якостями холдингів є:

- концентрація акцій фірм різних галузей і сфер економіки, розміщених в різних регіонах;
- реорганізація компаній і визначення внутрішньої структури холдингу;
- централізація управління шляхом створення материнською компанією глобальної політики і координації спільних дій підприємств по наступним напрямкам:
 - створення єдиної тактики та стратегії в глобальному масштабі;
 - здійснення міжорганізаційних зв'язків;
 - фінансування капіталовкладень в розробку нової продукції;
 - надання консультаційних та технічних послуг.

Для чого створюються холдинги? Підприємства добровільно або ж в ході акцій різних організацій об'єднуються, щоб закріпити свої позиції в певній сфері ринку. До того ж збільшення кількості складових фірм головного підприємства призводить до росту дивідендів та економічної стабільності. Також холдинги створюються з метою:

- створення нових каналів збуту та покращення якості виробництва;
- диверсифікації діяльності;
- створення мережі власного сервісу;

- оптимізації механізмів управління бізнесом;
- нарощування ринкової вартості акцій.

На підприємствах, які входять до складу холдингів, створюються взаємозв'язані між собою нові виробничі ланцюги та канали збуту з метою безперебійної роботи всіх дочірніх організацій і зменшення рівня залежності від компаній-постачальників. Також, саме завдяки диверсифікації вдається підвищити ефективність виробництва і грамотно здійснювати управління активами компанії в цілому. Щоб покращити фінансові і виробничі показники діяльності, холдинги часто використовують бенчмаркінг – інструмент, який дозволяє порівняти роботу власної компанії із результатами лідерів ринку в конкретному сегменті та перейняти у них кращі методи побудови бізнесу. Наприклад, введення новітніх технологій у виробництво може суттєво знизити витрати підприємства, покращити якість продукції і збільшити прибуток.

Є ще одна сторона медалі. Так як в Україні мало пільг по оподаткуванню, є сенс створювати холдинг таким чином, щоб керуюча компанії розташовувалась за кордоном – в офшорі або країні з пільговим оподаткуванням [4]. В цьому випадку компанія в Україні буде вважатися дочірньою. Як правило, в холдингових структурах схема фінансових операцій виглядає наступним чином: керуюча компанія володіє якимось нематеріальним активом, який передається в користування дочірній компанії. Дочірня компанія в ході своєї своєї господарської діяльності та при використанні цього активу отримує дохід і переводить його у вигляді дивідендів (роялті, ліцензійних платежів і т.д.) управляючій компанії. Щоб мінімізувати виплату податків на отриманий дохід, необхідно передбачити декілька аспектів оподаткування в країнах, в яких знаходиться материнська та дочірні компанії. Такі схеми є дуже вигідними, і ними часто користуються наші олігархи.

Розділ II. Аналіз функціонування холдингів в економіці України.

Попри прості холдинги, які являють собою одне материнське підприємство і одне або декілька дочірніх, існують і більш складні холдингові структури, в яких дочірні компанії самі виступають в ролі материнських по відношенню до інших компаній. При цьому, материнська компанія, яка стоїть на чолі всієї структури холдингу, називається холдинговою компанією.

В залежності від способу встановлення контролю материнської компанії над дочірніми фірмами виділяють [2]:

- майновий холдинг, де материнська компанія володіє контрольним пакетом акцій дочірньої;
- договірний холдинг, де материнська компанія не має контрольного пакету акцій дочірньої, а здійснює управління на основі укладеного між ними договору.

В залежності від функцій, які виконує головна компанія, розрізняють:

- чистий холдинг, де материнська компанія володіє контрольним пакетом акцій дочірньої, але при цьому сама не здійснює ніякої виробничої діяльності, а лише виконує керуючі функції;
- змішаний холдинг, де материнська компанія виконує господарські функції, виготовляє продукцію, надає послуги і при цьому керує дочірніми компаніями.

З точки зору виробничого взаємозв'язку холдинги бувають:

- інтегровані – підприємства зв'язані технологічним ланцюгом (даний тип холдингів поширений в газо-нафтовому бізнесі, де під керівництвом головної компанії знаходяться підприємства по видобутку, транспортуванні, переробці та збуту продукції);
- конгломератні – різнорідні підприємства, не зв'язані між собою технологічним процесом. Кожна із «дочок» веде свій бізнес.

На початок 2018 року в топ-10 найбільших компаній світі входять наступні холдинги [6]:

1. Berkshire Hathaway Inc. Компанія відома завдяки своєму беззмінному власнику, американському інвестору і підприємцю Уоррену Баффету. Штаб-квартира компанії знаходиться в місті Омаха, штат Небраска, США. В 2015 році кількість учасників щорічного зібрання акціонерів перевищило 40 000 осіб. Ціна однієї акції компанії складає близько 300 000\$, що робить її лідером в списку топ-10 найдорожчих акцій в світі. Дочірні компанії холдингу: GEICO (автостраховання), General Re (перестраховання), Berkshire Hathaway Primary Group (страховання), BNSF (залізньо-дорожній транспорт), McLane Company (оптова торгівля)
2. Exxon Mobil. Американський мультинаціональний нафтовий холдинг. За всю свою історію, компанія не раз критикувалась за нанесену шкоду природньому середовищу в результаті аварії танкерів та розлиття нафти. Цей холдинг є прямим нащадком Standard Oil Company Джона Рокфеллера.
3. General Electric. Основним напрямом діяльності являється електрифікація всього світу, для чого вона виготовляє і поставляє різноманітне обладнання в будь-який куточок планети. Компанія починала з виготовлення та збуту ламп накалювання, а дійшло до того, що зараз вона діє в сферах електротехнічного, медичного обладнання, побутової техніки, транспортного машинобудування і т.д.

В Україні теж є свої холдинги-гіганти, які контролюють левову долю рику на нашій (і не тільки) території. Одним з таких являється холдинг Рината Ахметова ДТЕК. ДТЕК — найбільший енергетичний холдинг України, що керує чотирма операційними компаніями з активами у видобутку вугілля, генерації та дистрибуції електроенергії, в альтернативній енергетиці та галузі видобутку газу. Ось ці 4 напрямки, в яких діє ДТЕК [5]:

- теплова енергетика – ДТЕК Енерго є гравцем в тепловій генерації та вуглевидобутку України. Компанія видобуває 2/3 вугілля на генерує 1/4 електроенергії України;
- зелена енергетика – ДТЕК ВДЕ є оператором найбільшої в Україні вітроелектростанції, яка експлуатує 65 вітрових установок і входить до топ-5 ВЕС Європи;
- нафта і газ – ДТЕК Нафтогаз найбільша приватна газовидобувна компанія в Україні;
- енергоефективність – ДТЕК ЕСКО робить енергію доступнішою завдяки її ефективнішому та ощадливішому використанні.

Але ДТЕК не є головним офісом в холдинговому ланцюжку. Він є підконтрольним іншій організації – СКМ (Систем Кепітал Менеджмент) – 100% акцій котрої належать все тому ж Ринату Ахметову. До групи СКМ входять Метінвест і ДТЕК, Перший Український Міжнародний Банк і Ренесанс-Капітал, АСКА і АСКА-Життя, телекомунікаційна група Vega, Медіа Група «Україна» і видавничий холдинг «Сьогодні Мультимедіа», ЕСТА Холдинг (нерухомість), Український Ритейл (роздрібна торгівля), UMG (видобуток мінералів), Паралель (оператор ринку нафтопродуктів), HarvEast (сільське господарство), машинобудівний холдинг «Гірничі машини», транспортний холдинг «Портінвест» та інші.

«Метінвест». Об'єднує в собі 24 підприємства в Україні, США та Європі. На даному етапі свого розвитку компанія пропонує споживачам широкий вибір продукції, а саме: сталеві напівфабрикати, залізорудну сировину, коксохімічну та коксову продукцію, готовий прокат (електрозварні труби) тощо. Значну частину своєї продукції дана компанія експортує в більш як 100 країн світу(країни Європи, СНД, Південно-Східної Азії, Близького Сходу та Китай). Конкурентоспроможність на світовому ринку досягається за рахунок відносно низької собівартості продукції. Це, в свою чергу, зумовлено тим, що головні виробничі потужності знаходяться на території України. Керуючою організацією

Групи «Метінвест» є ТОВ «Метінвест Холдинг», яке було засноване у 2006 році. Власником цієї потужної холдингової компанії є Ринат Ахметов

Деякі джерела подають інформацію, що СКМ генерує близько 30% ВВП України. Це просто нереальна цифра для XXI століття. Рината Ахметова сміло можна називати «українським Рокфеллером», адже саме цьому бізнесмену в свій час вдавалося робити схожі речі в США зі своєю Standard Oil Company. Але уряд США, розуміючи яку загрозу може нести Рокфеллер із його владою, здійснив ряд санкцій проти його діяльності, для того щоб обмежити його владу. Будемо надіятись, що і наш уряд прийме міри щодо обмеження впливу СКМ на економіку України. Адже одним підписом Ринат Ахметов може суттєво змінити економіку нашої держави.

«МК Азовсталь» входить до групи «Метінвесту» з 2006 року у складі прокату Групи та Дивізіону Сталі. Комбінат характеризується абсолютним забезпеченням сировинною базою. У таблиці 1 наведемо дані виробництва основних видів продукції за 2015-2016 рр.

З табл. 1 робимо висновок, що в середньому у 2018 році виробництво основних видів продукції у грошовому вимірі збільшилось на 15, 28%. Головним фактором формування збутової політики є кон'юнктура на міжнародному ринку. Реалізація продукції здійснюється за трьома напрямками: ринок далекого зарубіжжя, ринок України та ринок Росії і країн СНД. Головними торговельними партнерами у 2018 році стали Італія, Індія, Росія, Південна Корея, Індонезія, Польща.

Виробництво провідних видів продукції «МК Азовсталь»*

Вид продукції	2017 р. (тис. грн)	2018 р. (тис. грн) В	Відношення 2018 р. до 2017 р.,%
Неперервнолиті сляби	20937146	24231853	15,74
Листові гарячекатані і холоднокатані вироби з нелегованої та легованої сталі	6886268	7782913	13,02
Сортовий та фасонний прокат	3735750	4373626	17,07

*Джерело: [3].

Розділ III. Шляхи усунення проблем функціонування холдингових утворень в Україні.

Основними особливостями, що характеризують холдингові компанії за законодавством України, є: холдингові компанії можуть бути дочірнім підприємством інших холдингових компаній; дочірнє підприємство не може володіти акціями холдингової компанії; законодавство передбачає також низку обмежень відносно створення і діяльності холдингових компаній.

Водночас, не зважаючи на те, що діяльність холдингових компаній в Україні з законодавчої точки зору є неповністю врегульованою, присутність холдингових структур в вітчизняній економіці є доволі відчутною, особливо в агропромисловому комплексі. Це зумовлено тим, що невід'ємним атрибутом розвитку агробізнесу в світі є економічна концентрація. Холдинги, що працюють в Україні, з одного боку, забезпечують високу продуктивність та дохідність сільського господарства, підтримують продовольчу безпеку держави та її роль як одного з провідних гравців на глобальних ринках продовольства. З іншого боку, такий неконтрольований розвиток інтегрованих об'єднань може істотно погіршити економічну конкуренцію на сільськогосподарському ринку, що матиме негативні наслідки для функціонування ринкової економіки. Зокрема, утворення і функціонування холдингів в умовах українських реалій призводить до деяких негативних явищ, особливо у селах: скорочують робочі місця; припиняють своє існування підприємства як юридичні особи, це в свою чергу зменшує надходження податків до місцевих бюджетів; не фінансується соціальна сфера в сільській місцевості. Також мною було виділено основні принципи, що забезпечують гарантований успіх державного регулювання створення холдингових структур, а саме: стратегічне цілепокладання, орієнтоване на завдання державного регулювання розвитку інтеграції; вибір виробничих пріоритетів і концентрація на них державних ресурсів; системність і впорядкованість конкретних регулятивних дій; наявність детально розроблених, легітимних механізмів, які забезпечують саму можливість здійснення тих чи інших вимог. До встановлення монопольної влади призводить певна ринкова

поведінка, для якої високий рівень концентрації виробництва може бути лише однією з передумов появи монополістичних об'єднань. Тому антимонопольне законодавство повинно спрямовуватись проти монопольної поведінки, а не проти інтеграції підприємств у великі холдинги. При цьому важливо створити таку ефективну структуру економіки, що забезпечувала б належну конкурентоспроможність на ринку. У зв'язку з цим державний контроль за створенням інтегрованих корпоративних структур має керуватися такими критеріями при розгляді відповідних клопотань: сприяння підвищенню ефективності суспільного виробництва, недопущення обмеження і зниження конкуренції на загальнонаціональному й регіональному ринках.

На рівні держави необхідно застосовувати такі заходи як:

- Запровадження обов'язкових відрахувань підприємств для проведення модернізації, втілення інновацій, екологізації виробництв;
- Введення держстандартів, які відповідатимуть світовому рівню;
- Запровадження в Україні державних субсидій для здійснення інноваційних проектів;
- Сприяння закупівлі новітніх технологій;
- Проведення державної політики підтримки науково-дослідних інститутів, наукових об'єднань, конструкторських бюро тощо;
- Пріоритетне повернення ПДВ, створення сприятливого податкового клімату. На рівні підприємств:
- Забезпечувати достатній обсяг капіталовкладень в інновації;
- Участь у державних та міжнародних інноваційних проектах, обмін технологіями, проведення у рамках корпорацій експорту технологій;
- Впровадження природоохоронних і ресурсозберігаючих технологій;
- Проведення скорочення надієвих виробничих структур

Перелічені заходи, на мою думку, дозволять мінімізувати негативні наслідки і максимізувати позитивний вплив діяльності холдингів на економіку України.

Висновки

У ході проведеного дослідження отримано такі основні результати:

1. Уточнено ознаки холдингу, а саме: спеціальний суб'єктний склад холдингу; складність та різноманітність його структури і видів; наявність відносин вирішальної економічної та організаційної залежності між учасниками холдингу; наявність спільних економічних цілей і відповідних способів їх досягнення; відсутність статусу юридичної особи; часткова правосуб'єктність; особливості відповідальності учасників холдингу. З урахуванням цього зроблено висновок, що холдинг за своєю організаційно-правовою конструкцією можна віднести до сучасних господарських систем зі специфікою, властивою комплексним утворенням в умовах ринкової економіки. Аргументовано, що холдинг виступає учасником господарських відносин і запропоновано наступне його визначення: холдинг – це група підприємств простої чи складної структури, до якої входить холдингова компанія та не менше двох корпоративних підприємств, які пов'язані з холдинговою компанією відносинами економічної та/або організаційної залежності, створена з метою досягнення спільних економічних цілей шляхом здійснення холдинговою компанією управління щодо корпоративних підприємств.

2. Умотивовано поділ холдингів на види залежно від тих підстав (критеріїв), які мають власне правове значення та/або обумовлюють необхідність спеціального правового регулювання діяльності холдингів відповідних видів. Основними серед таких підстав є: характер та підстави залежності корпоративних підприємств холдингу від холдингової компанії (класичні та договірні холдинги); форма власності майна холдингової компанії та корпоративних підприємств (державні, приватні, змішані); галузева приналежність корпоративних підприємств (одно- та багатогалузеві); дислокація (територія розташування) корпоративних підприємств (національні та транснаціональні). Серед додаткових підстав виділено ті, які доповнюють уявлення про певні риси холдингу: структура холдингу (прості і складні); форма виробничої інтеграції (горизонтальні, вертикальні та диверсифіковані); функціональні характеристики холдингових

компаній (фінансова або управляюча холдингова компанія) та зміст діяльності цієї компанії (чиста або змішана холдингова компанія).

3. Обґрунтовано напрями удосконалення правової основи функціонування холдингу з поділом її на чотири рівні. Додатково обґрунтовано, що найбільш значущими локальними нормативно-правовими актами для функціонування холдингу є Положення про основні принципи організації і діяльності холдингу і договір між холдинговою компанією і корпоративними підприємствами. Запропоновано перелік питань, які необхідно закріпити цими актами.

4. Обґрунтовано пропозиції щодо конкретизації моменту створення і припинення холдингу; уточнено способи створення холдингу; конкретизовано етапи створення холдингу та їх зміст; уточнено визначення холдингової компанії та її корпоративного підприємства через обґрунтування пропозиції щодо скасування вимоги створення холдингової компанії лише у формі акціонерного товариства і виключення слова «паї».

Отже, холдинги – це акціонерні компанії, де одна материнська компанія володіє акціями або управляє за договором 2 або більше дочірніми компаніями. Холдинги бувають різні за своєю структурою та видом діяльності. В залежності від різних факторів їх можна поділити на майнові та договірні, на інтегровані та конгломератні, на чисті та змішані і т.д.

Порівнюючи холдинги в Україні на зарубжні холдинги, ми можемо спостерігати як і подібні ознаки, так і деякі відмінності. Головною відмінністю наших холдингів від іноземних є те, що деякі з них мають занадто великий контроль і вплив на економіку держави. Це не є нормальним явищем, коли в руках однієї особи знаходиться 30% ВВП цілої держави. Такі речі потрібно врегульовувати, як в свій час зробив уряд США щодо Джона Рокфеллера і Standard Oil. І будемо сподіватися, що ці речі будуть врегульовані в найближчому майбутньому.

Список використаних джерел

1. Энциклопедия экономиста [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/ekonomika-firmy/holding.html>
2. Мегаидеи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://megaidei.ru/raznoe/chto-takoe-xolding-prostymi-slovami>
3. Мировая экономика, финансы и инвестиции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globfin.ru/info/holding.htm> 1
4. Івашук Ю. П. Емерджентний інституційний порядок в економіці та його поведінкові підстави / Ю. П. Івашук // Економічна теорія - №3. - С. 69-81.
5. Bakertilly [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bakertilly.ua/ru/news/id290>
6. Delo [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://delo.ua/business/nazvany-krupnejshie-holdingi-ukrainy-rejting-top-100-243882/>
7. SharkFX [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sharkfx.ru/top-10-samyx-dorogix-kompanij-mira-v-2017-godu>